

АКСІОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Основна мета професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання полягає у формуванні готовності до професійної діяльності на засадах аксіології. Дана мета може бути реалізована при умовах формування у майбутніх учителів фізичного виховання аксіологічної компетентності. Аксіологічна компетентність спрямована на розуміння і збереження здоров'я та особистості учня, як вищої цінності педагогічного процесу.

Ключові слова: аксіологія, аксіологічна компетентність, мотивація.

Основная цель профессионально-педагогической подготовки будущих учителей физического воспитания заключается в формировании готовности к профессиональной деятельности на принципах аксиологии. Данная цель может быть реализована при условии формирования у будущих учителей физического воспитания аксиологической компетентности. Аксиологическая компетентность направлена на понимание и сохранение здоровья и личности ученика, как высшей ценности педагогического процесса.

Ключевые слова: аксиология, аксиологическая компетентность, мотивация.

The main purpose of the professional pedagogical preparation of future teachers of physical education consists in forming of readiness to professional activity on principles of axiology. This purpose can be realized upon the condition of formation of the future teachers' of physical education axiological competence. Axiological competence is directed on the understanding and maintenance of health and personality of each student, as the highest value of pedagogical process.

Keywords: axiology, axiological competence, motivation.

Провідною сучасною тенденцією розвитку професійної освіти є аксіологізація. Як стверджує Г.А.Мелекесов, аксіологізація – спосіб реалізації аксіологічного підходу в освіті, який оформився як провідний методологічний підхід в педагогічній науці. Аксіологізація – компонент гуманізації освіти, оскільки в теорії і в реальній практиці вона визначає склад та ієрархію гуманістичних цінностей освіти, системоутворювальних елементів у яких виступає людина як головна цінність: Г.А. Мелекесов, 2003.

Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя фізичного виховання на засадах аксіології потребує розробки та формування аксіологічної компетентності вчителя. Аксіологічна компетентність спрямована на аксіологічний підхід у професійній діяльності вчителя, який повинен свої знання та педагогічний досвід використовувати для збереження та розвитку здоров'я та особистості учня, як вищої цінності педагогічного процесу.

Дана стаття присвячена актуальному питанню – вивченню змісту аксіологічної компетентності майбутнього вчителя фізичного виховання.

Дане дослідження проводиться в рамках науково-дослідної теми Донецького державного інституту здоров'я, фізичного виховання і спорту: «Формування системи професійного самовизначення дітей та молоді в галузі фізичного виховання та спорту» (№ держреєстрації 0111U009241).

Вивчаючи аксіологічну складову професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання, розглянемо визначення Ю.А.Райсвіх про аксіологічну спрямованість майбутнього вчителя. Вчена вважає, що «аксіологічна спрямованість майбутнього вчителя – система професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя, що характеризують його світогляд і що визначають характер його педагогічної діяльності. Формування аксіологічної спрямова-

ності майбутнього вчителя сприяє розвитку гуманістичного світогляду, який ґрунтується на гуманістичних ціннісних орієнтаціях особистості. Гуманістичний світогляд передбачає інтеріорізацію таких цінностей як рівність, справедливість, ідея свободи думки й духу, ідейна толерантність, тобто право залучення людини до політичних, релігійних, моральних ідей, які відповідають його духовним потребностям, формування ціннісного відношення до природної і соціальної дійсності, розвиток творчого потенціалу людини, забезпечення умов для його самореалізації: Ю.А.Райсвих, 2009.

Оскільки професійно-педагогічна підготовка спрямована на формування саме вчителя фізичного виховання, необхідно розглянути питання щодо ціннісного потенціалу фізичного виховання.

На думку Г.П. Вижлецова, розглядаючи ціннісний потенціал фізичного виховання необхідно мати на увазі два рівня цінностей: суспільний та особистісний, і представляти механізм перетворення суспільних цінностей в особистісне надбання кожної особистості [1].

Як вказує Ф.І.Собянін, один з основоположних принципів підготовки фізкультурних кадрів – це принцип взаємозв'язку, спадковості загальнокультурної, професійної підготовки та особистісного вдосконалення. Підготовка фахівця забезпечується за допомогою трьох основних компонентів:

- мотиваційно-етичного (стимулюючого діяльність майбутнього фахівця),
- пізнавального (що забезпечує всю повноту оволодіння змістом освіти),
- рухового (що відображає специфіку професії і пізнання, що забезпечує механізм).

Усі компоненти направлені на оволодіння цінностями професійної фізкультурної освіти й досягнення її мети – формування культури особистості фахівця [5].

Аналіз публікацій дозволив переконатися у тому, що вчені велику увагу приділяють ціннісному аспекту професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання, але питання щодо аксіологічної компетентності майбутнього вчителя вивчені недостатньо.

Мета дослідження полягає у розробці змісту аксіологічної компетентності майбутнього вчителя фізичного виховання.

Завдання дослідження:

1. Визначати зміст аксіологічної компетентності майбутнього вчителя фізичного виховання.

2. Розглянути основні аспекти мотивації майбутнього вчителя фізичного виховання до використання аксіологічного підходу у педагогічній діяльності.

3. Визначати основні положення аксіології, як компонента аксіологічної компетентності.

Результати дослідження.

Перш ніж розглянути зміст аксіологічної компетентності зупинимося на визначенні компетентності в педагогічній системі.

Компетентність – особисті можливості посадової особи та її кваліфікація (знання, досвід), що дозволяють брати участь в розробці певного кола рішень або вирішувати питання самої, завдяки наявності у неї певних знань і навичок; рівень освіти особи, який визначається мірою опанування теоретичних засобів пізнавальної або практичної діяльності [2].

На думку Н.Ф.Тализіної, *компетентність* має тому велике значення, що без неї система освіти не може вважатись ефективною. Результатом освітньої діяльності повинна бути компетентна особистість, яка володіє не тільки знаннями, професіоналізмом, високими моральними якостями, алей уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи ці знання і беручи на себе відповідальність за дану діяльність: Н.Ф.Тализіна, 1975.



Мал.1. Зміст аксіологічної компетентності

Виходячи з основних визначень компетентності, розглянемо зміст аксіологічної компетентності майбутнього вчителя фізичного виховання, малюнок 1.

Аксіологічна компетентність заснована на знаннях, розумінні, усвідомленні та вмінні: мотивації до професійної діяльності на засадах аксіології, основних положень аксіології, педагогічних цінностей та професійно-особистісних цінностей вчителя фізичного виховання. Сформована аксіологічна компетентність вчителя фізичного виховання спрямована на збереження та розвиток здоров'я та особистості учня як головної цінності педагогічного процесу.

Розглянемо зміст таких напрямів аксіологічної компетентності, як: – мотивація до діяльності на засадах аксіології та основні положення аксіології.

Успішність професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання на засадах аксіології залежить від такого компонента аксіологічної компетентності як мотивація до використання аксіологічного підходу у професійній діяльності.

Мотивація – сукупність стійких мотивів, спонук, що визначають зміст, спрямованість і характер діяльності особистості та її поведінки [2].

Формування мотивації майбутнього вчителя фізичного виховання до використання аксіологічного підходу у педагогічному процесі пов'язане з формуванням ціннісних орієнтацій

та розумінням вимог до сучасного вчителя фізичного виховання.

Вимоги до сучасного вчителя фізичного виховання мають на увазі:

- знання вчителем *норм* сучасного уроку фізичного виховання;
- розуміння *сенсу* аксіологічного підходу до професійної діяльності, а також розуміння особистісних та професійних цінностей;
- представлення *ідеалу* сучасного вчителя фізичного виховання;
- усвідомлення вчителем фізичного виховання необхідності набуття аксіологічної компетентності;
- бажання використовувати аксіологічні знання у професійній діяльності.

Основні положення аксіології, які необхідно теоретично вивчити майбутньому вчителю фізичного виховання, представлено на малюнку 2.

До цих положень відносять:

- цінності та системи цінностей;
- загальнолюдські, національні, професійні та особистісні цінності;
- поняття: особистість, аксіологічний потенціал особистості, норма, сенс, ідеал, інтерес, потреба;
- ціннісні орієнтації;
- аксіологічний підхід до професійної діяльності.

Важливе значення має зміст поняття «цінності». Під *цінностями* ми розуміємо різні явища природи, прояви людської діяльності та



Мал.2. Зміст основних положень аксіології

взаємовідношення між людьми за умовами зацікавленості в них людини. Все те, що людина може назвати для себе цінністю набуває свого ціннісного значення тільки при свідомому сприйнятті людини, без якої будь-які прояви зовнішнього світу втрачають свій зв'язок з людиною і втрачають свій ціннісний сенс.

Система цінностей формується у міру індивідуального розвитку та змінюється залежно від вікових особливостей та соціального статусу людини. Дана система є віддзеркаленням сприйняття людиною внутрішнього та зовнішнього світу.

Ми пропонуємо розглядати сукупність цінностей як: загальнолюдські, національні, професійні та особистісні цінності, які формують ціннісний світогляд майбутнього вчителя.

Загальнолюдські цінності:

- людина, життя;
- мирне співіснування, свобода, рівність;
- здоров'я;
- гуманізм, милосердя, справедливість, добро.

Національні цінності:

- національна культура, національна творчість;
- національні ігри;
- національні традиції фізичного виховання.

Професійні цінності:

- знання, уміння, навички, майстерність, професіоналізм;
- професійний розвиток;
- професійні самоудосконалення і самореалізація.

Особистісні цінності:

- рухова активність, заняття фізичною культурою і спортом;
- освіта, професія;
- соціальний статус;
- самовираження і самоповага;
- любов, дружба, пошана, розуміння, взаємини.

Оскільки усі питання аксіології зачіпають особистість людини, оскільки системи цінностей існують лише в контексті з поняттями – особистість, аксіологічний потенціал особистості, норма, сенс, ідеал та потреба.

Особистість – людина, соціальний індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільно значущого та індивідуально неповторного [6].

На думку Г.А. Мелекесова, якщо педагогічний процес носить аксіологічний характер, то у процесі навчання відбувається розуміння студентом і розвиток його системи цінностей, формування його особистого аксіологічного потенціалу. *«Аксіологічний потенціал особистості майбутнього вчителя – багаторівневе інтеграційне динамічне новоутворення, що характеризується наявністю стійкої ієрархії ціннісних орієнтацій, що визначають характер його майбутньої професійної діяльності, прагнення і готовність до трансляції цінностей культури в життєдіяльність школи, до забезпечення процесу залучення школярів до цінностей: Г.А.Мелекесов, 2003.*

Вивчення питань цінностей, особливо суспільних цінностей, не може проходити без розгляду такого поняття, як норми. Як указує Т.І. Лавренова, «цінності проявляють себе і як фундаментальні норми, що забезпечують цілісність суспільства. Тому у них є і така спеціальність – бути ціннісними нормами. Одне з головних занять цінностей – служити мотивом поведінки. Людина прагне добути те, чого потребує, що цінує, відповідно орієнтує поведінку на конкретні цінності, причому орієнтує свідомо. А це і є властивість бути мотивом поведінки. Отже, в єдине ціле пов'язані цінності, потреби і мотиви» [3].

На думку багатьох вчених поняття цінність пов'язано с таким поняттям як сенс. «Сенс – це ідеальний зміст, ідея, кінцева мета (цінність) будь-чого (смысл життя, смысл історії тощо)»: А.М. Прохоров, 1976.

На думку В. Франкла – бути людиною – це означає бути зверненим до сенсу, що вимагає здійснення, та до цінностей, що вимагають реалізації: В.Франкл, 1990.

Д.А.Леонт`єв наполягає на тому, що цінність, якою володіє особистість, виступає показником рівня її розвитку. Вона не стільки залежить від оцінки її суб'єктом, скільки сама є критерієм її культурного становлення: “Лише розуміння цінності як ідеала, що виходить і виводить за межі наявної данності, дозволяє зрозуміти не просто надіндивідуальність, але також надособистісність цінностей, володіння ними своїм “голосом”, своєю енергією, що дозволяє їм виконувати функцію вищого критерію для орієнтації у світі та опори для особистісного самовизначення”: Д.А. Леонт`єв, 1996.

Ідеал, це представлення вищої досконалості в якому б не було відношенні; те, що є об'єктом прагнення не залежно від того, близька або дуже віддалена можливість здійснення: Ф.А. Брокгауз, І.А.Ефрон, 2007.

Интерес – спрямованість людини на певний об'єкт чи певну діяльність, зумовлена позитивним, зацікавленим ставленням до чогось, когось [6].

Потреба – це стан, обумовлений незадоволенням тренований організму, необхідних для нормальної життєдіяльності і направлене на усунення цього незадоволення: Л.В.Моисеева, 1999.

Потреба – необхідність у чомусь, яка задовольняється переважно завдяки трудовій діяльності, у процесі якої створюються необхідні людині предмети [6].

В процесі розвитку аксіологічної компетентності майбутнього вчителя відбувається формування ціннісних орієнтацій.

С.О.Сивоєва та І.В. Соколова про ціннісні орієнтації пишуть наступне: «ціннісні орієнтації на індивідуальному рівні є соціально-психологічним феноменом особистості, що виражаються через надання переваги або відторгнення певних смислів і моделей поведінки, який проявляється у її спрямованості, установках, переконаннях. Вони містять в собі ідеали, уявлення про смисл життя і діяльність людини. Таким чином, ціннісна орієнтація є ядром мотиваційно-цінісної сфери особистості, що характеризується єдністю процесів саморегуляції і усвідомленого саморозвитку [4].

Особу актуальність набуває процес формування аксіологічного підходу до професійної діяльності майбутнього вчителя фізичного виховання, який пов'язаний з гуманістичними принципами сучасної педагогіки. Так, на думку Н.І. Постнікової, аксіологічний підхід навчального процесу має бути направлено на розвиток гуманістичних переконань майбутніх вчителів. Особистість учня, його індивідуальні здібності розглядаються вченим як ціннісний потенціал суспільства, а педагогічним завданням вчителя Н.І. Постнікова бачить формування усвідомленого відношення учнів до свого способу життя, вчинків, мислення і усвідомлення свого місця в майбутньому соціальному житті суспільства: Н.І. Постнікова, 1999.

У майбутній професійній діяльності, вчитель фізичного виховання може реалізувати аксіологічний підхід на уроці та у позакласних заходах. Реалізація аксіологічного підходу до особистості учнів виявляється у формуванні фізичного здоров'я та рухових якостей учнів; у залученні учнів до активного та здорового способу життя; у фізичній підготовці учнів до майбутньої професійної діяльності.

На наш погляд, аксіологічний підхід вимагає від вчителя уміння використовувати засоби фізичного виховання для розвитку і збереження головної цінності – здоров'я та особистості учнів.

Таким чином, ми розглянули загальний зміст двох компонентів аксіологічної компетентності – мотивації до використання аксіологічного підходу та основні положення аксіології.

Висновки:

1. Зміст аксіологічної компетентності засновано на знаннях, розумінні, усвідомленні та вмінні таких питань, як: мотивація до професійної діяльності на засадах аксіології, основні положення аксіології, педагогічні цінності та професійно-особистісні цінності вчителя фізичного виховання.

2. Основні аспекти мотивації майбутнього вчителя фізичного виховання до використання аксіологічного підходу у педагогічній діяльності пов'язані з вимогами до сучасного вчителя, які засновані на знаннях норм сучасного уроку фізичного виховання; розумінні сенсу аксіологічного підходу до професійної діяльності; представленні ідеалу сучасного вчителя фізичного виховання; усвідомленні вчителя фізичного виховання до необхідності набуття аксіологічної компетентності та бажанні вчителя використовувати аксіологічні знання у професійній діяльності.

3. Теоретичне вивчення основних положень аксіології визначає знання наступних питань: цінності та системи цінностей; загальнолюдські, національні, професійні та особистісні цінності; поняття: особистість, аксіологічний потенціал особистості, норма, сенс, ідеал, інтерес, потреба; ціннісні орієнтації; аксіологічний підхід до професійної діяльності.

Література

1. Выжлецов Г.П. Аксиология культуры / Г.П.Выжлецов. – СПб.: СПб университет, 1996. – 152 с.
2. Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – Москва: ИКЦ «МарТ» – Ростов н/Д: Издательский дом «МарТ», 2005. – С.133, 198.
3. Лавренова Т.И. Социология культуры в парадигме современного гуманитарного знания / Т.И. Лавренова // Социальные науки: история, теория, методология. – М., 2000. – Вып. 1. – С. 38-46.
4. Сисоєва С.О. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. Видання /С.О.Сисоєва, І.В.Соколова / НАПН України. Ін-т педагогічної освіти дорослих, МОН мариупольський держ. Гуманітарний ун-т. – Київ: Видавничий Дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.
5. Собянин Ф.И. Профессиональная подготовка учителей физической культуры на основе культурологического подхода / Ф.И. Собянин: Дис ... д-ра пед. наук: (13.00.04) / Санкт-Петерб. гос. акад. физ. культ.- Санкт-Петербург, 2002.- 297 с.
6. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник /М.М.Фіцула. – К.: Академвидав, 2007. – 560 с.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2012